

a penes queden menys inversemblants, i en tot cas no menys problemàtics, que els intentats amb el món italiota. Hem de tornar a examinar la pista que assenyalà el venerable Diez (*Wb.*, 198-9, fent cas aquí de Covarrubias, el qual no sempre divagava): l'hebreu «*machab*: herida, golpe». El que ens privava (com diuen M-L i *AlcM*, i jo mateix en el *DCEC*) de fer-ne cas era no solament l'escepticisme amb què se solen mirar les etimologies hebrees, sinó el no veure un «canal semàntic por el que se hubiera generalizado este vocablo en romance»; objecció que semblava demolidora tractant-se d'un verb tan estès i de significat tan bàsic. Aquest canal, però, ens l'indiquen les tradicions hagiogràfiques cristianes, que hem documentat supra en la *Legenda Aurea* de Voragine, i en el nostre arcaic cenobi pirinenc de Cuixà, el seu renovador romànic.

Fins a ells podem creure que repercutís el tornaveu del món catacumbari de Roma: d'un ús del mot entre els catecúmens i màrtirs de la cristiandat adolescent; al capdavant en aqueixos *macar* i *macament* de les *VidesR* tenim quasi les primeres documentacions romàniques del mot misteriós. Entre aquells romans i grecs heroics i entusiastes, es barrejaven galileus i gent del Llevant egeu, de l'enguatge més o menys llatinitzant i hellenitzant, però farcit de termes semítics. Aquí no ens hauria de sorprendre la supervivència d'un mot bíblic relatiu a les tortures o a mortals percussions, i *maka/maha* no era solament substantiu sinó verb amb sentit de 'pegar, colpir'. L'hebreu era ja certament una llengua sense vida popular; però en certs ambients, i en certes frases solemnes, se'n continuaven usant molts termes, i cent vegades han ressuscitat més o menys extensament aqueixos mots entre els jueus: avui *makká* «golpe, herida, vicio, defecto, enfermedad» segueix essent usat pels jueus marroquins de llengua castellana (Benoliel, *BRAE* xv, 219).

Però és que, de més a més, aquest mot era comú amb altres llengües semítiques, en tot cas pertanyia, tant com a l'hebreu, a l'arameu, que seguia essent la llengua familiar dels nazarens i galileus: arameu bíblic i arameu talmúdic *m^cHā* 'pegar, colpir', siri *meHā* «verberavit, cecidit, bellum gessit», palmirè id. «vulneravit». És una idea ben acceptable, en tots sentits, fonètic, semàntic, ambiental, que generalitzant-se, pels fets de la vida i de la imaginació, aquest verb, pronunciat **MACCARE* (per imitació aproximada de la fonda i enèrgica velar semítica), vagi estendre's des de la primera plebs cristiana a cercles més i més amples, en els moments de la cristiandat triomfant; i que així i tot no arribés mai a entrar en el llatí vulgar més arcaic, i més conservador, de Corduba, d'Emerita, de Sardènia i de Dàcia, i a penes arribés a afermar-se gaire en certes zones del Nord de Gàllia.

DERIV.: *Macada?* *Macadis*. *Macadura* [segle xv, *AlcM*]. *Macat* [1328, supra]. *Maca* 'maganya, macadura' [1905, Bulbena], però també ve a pendre el sentit de 'taqueta', d'on una locució *sens maca* 'diàfan, immaculat': «los raigs de la lluna, sens *maca* fins aleshores, començaren a entelar-se per la interposició de la boyrina», Pons Mass., que havent-lo usat en *Tras-*

cant per les Serres (p. 18) deu ser imitat del parlar del Nord de Segarra; amb la qual cosa no manca de nexge geogràfic l'ús que ens documenten a Tuixén (entre Cardener i Urgellet): «modo negatiu: —Per qué no deyes a fulano que vingués? —*Maca* l'hay vist! —Per qué no feyes allò? —*Maca* hu sabia! —Per qué no has acudit a la festa? —*Maca* sabia que 'n fessin!» (Joan Roca Cusí, *Misc. Folklorica d'Arabía*, 144): o sigui ús de *maca* 'taqueta' com a intensiu de negoció, com tants noms de coses menudes (*molla, bric, bri, gota*), tal com si es digués *gens sabia que ---* (o com el gironí *poc ho sabia*).

Mac 'pedreta', 'pedra', es podia pensar a rellegir-lo amb els substantius itàlics (osc *maccus* etc.) presos en consideració, supra, com a punt de partida de *macar* (com ho feia en el *DCEC*), però tenint en compte la vaguetat de l'enllaç semàntic amb aquests, i sobretot la completa manca de documentació antiga i la limitació de la seva àrea dialectal —només a les Illes i a penes enlloc més—, és molt més natural veure-hi un derivat de *macar* que no un punt de partida; car per aquest costat hi ha explicació semàntica natural: en dir coses com *li clavaré un mac*, pròpiament 'li infligiré una macadura', amenaçant com és natural amb un roc (i més en terres tan pedregoses com aquelles i en ambients rústics) es passava naturalment a entendre *mac* com a 'roc'.

Això és perfectament comparable amb el *truc*, que a la costa de Llevant i Costa Brava és sinònim de 'còdol', i ningú no dubta a veure-hi un derivat de *trucar* 'colpir': les costes des de Blanes a l'Escala són plenes de «cales de *trucs*», plenes de còdols que, d'altra banda, les ones projecten sovint una contra l'altra o contra les parets de les penyes; i no deixa d'haver-hi també alguna comunitat d'idea amb els usos generalitzats de *maca*, que acabem de veure.

A les Illes pertot, i a totes, car ho he sentit fins a Formentera. Hi ha alguna cosa de veritat en la diferència que marca *AlcM*: «A Mall. i Men. no sol esser més gros que el puny d'un home; a Eiv. se diu a pedres més grosses, tant com el cap»: car a Formentera (1963), demanant aclariment, quan em deien *es macs*, explicaren «ses penyes»; però no és tot, perquè diu Villangómez: «*boldo* i *bolda* (mena de còdol: *mac* és comú a totes les Balears)» (*Ll. d'Eiv.*, 69), i PzCabr. «*mac*: guijarro, pedrusco». També aquí es refereix especialment als de platja: «Es Caló des *macs*» és un dels més coneguts de l'illa de Cabrera (1969); com es dedueix encara del col·lectiu *macar*: «Es *máká* des Saupà» a la costa oriental de Menorca (*Platja dels Macs*, 8E6 en el mapa Mascaró), *Na Macaret*, penya o altre accident de costa, prop de Fornells (1964).

Això, però, no és tot, car designa la pedra de fona, entre els pastors de Manacor (*BDLC* VIII, 175), i un altre derivat s'aplica a paviment: s *ammakát* 'empedrat' Bunyola (1963). Figuradament a Menorca *mac* «beneit, torpe, cap clos», Ferrer Ginart (*Rond.*, 221) i Moll (*AORBB* III, 13) es preguntava si s'havia de posar això amb l'osc *maccus* i logud. *maccu* (tractats supra) o si es tractava d'un ús metafòric de *mac* 'pe-